

Rusland: Duitslands moeilijkste relatie

Achtergrond - 10 maart 2015 - Auteur: Wouter Meijer

Het buitenlands beleid wordt voor Duitsland steeds belangrijker. Van alle problematische relaties die de Bondsrepubliek heeft, is die met Rusland misschien wel de meest ingewikkelde, omdat hier veel hete hangijzers samenkomen.

De foto is een cliché: twee wereldleiders zitten op mooie stoelen in een deftige salon, ze gaan dadelijk de wederzijdse relaties bespreken, maar eerst is er gelegenheid voor het maken van foto's. In 2007 was Angela Merkel in de zomerresidentie van Poetin, in zijn favoriete badplaats Sotsji aan de Zwarte Zee. Maar in plaats van een beleefde glimlach zien we bij Merkel een verstijfd gezicht.

Zwarte labrador

Het is bekend dat Merkel bang is voor grote honden, dus het was niet erg beleefd van Poetin om zijn labrador binnen te laten wandelen, en dan ook nog aan Merkel te vragen of ze dat niet vervelend vond. Ze moest rustig blijven zitten terwijl Koni haar zwarte hondekop in Merkels schoot legde.

Ook al vertrouwt ze hem niet meer, toch wil ze het contact in stand houden.

Als Rusland niet zo belangrijk was, had Merkel er misschien nooit meer iets mee te maken willen hebben. Maar Rusland is wèl belangrijk, dus ze heeft geen andere keuze dan dit gedrag te verdragen. En met Poetin te blijven praten, meer dan enig andere westerse leider. En ze houdt vol. Ook al vertrouwt ze hem niet meer, toch wil ze het contact in stand houden. Het moet voor een politica die graag vooruit denkt, moeilijk te accepteren zijn dat ze afhankelijk is van het onberekenbare Moskou.

Buitenlands beleid

In de relatie tussen Duitsland en Rusland komen alle aspecten van het buitenlands beleid samen: de geschiedenis, economische belangen, energie, en de Duitse rol in Europa. De geschiedenis alleen al is een mijnenveld: geen ander land heeft zo geleden onder de Tweede Wereldoorlog als de toenmalige Sovjet-Unie, met naar schatting 27 miljoen dodelijke slachtoffers. Vooral oudere Duitsers weten dat.

Opvallend is dat vooral in het Oosten van Duitsland de 40 jaar dictatuur

(1949-1989) bij veel mensen geen diepe haat tegen de Russen heeft nagelaten. Het besef dat ze door het Rode Leger bevrijd zijn van het nationaal-socialisme zit minstens zo diep. En het bloedige verleden van Duitsland maakt velen - in Oost en West - tot pacifisten, die het roerend met Merkel eens zijn als zij zegt dat praten en diplomatie de enige oplossing zijn voor het huidige conflict in Oekraïne.

Het probleem is alleen dat de verhouding niet gelijkwaardig is: Duitsland is in verschillende opzichten afhankelijk van Rusland, terwijl de verhouding met Frankrijk, China en de VS veel gelijkwaardiger is. En die afhankelijkheid van Rusland bestaat al lang, blijkt uit de geschiedenis sinds 1945.

Gedeelde geschiedenis

Voor Oost- en West-Duitsers begon de relatie met Moskou na de oorlog heel verschillend. Het Westen richtte zich op de NAVO en de Amerikanen, en pas na het bezoek van bondskanselier Adenauer aan Moskou in 1955 kwamen er diplomatieke betrekkingen. Adenauer moest daar extra zijn best doen om de laatste Duitse krijgsgevangenen vrij te krijgen, die tien jaar na het eind van de oorlog nog in Rusland zaten.

In het oosten van Duitsland was de politiek helemaal op Moskou aangewezen: alle belangrijke beslissingen in de DDR werden mede door de Sovjet-Unie getroffen. Het waren Russische tanks die de opstand in 1953 neersloegen, de Oost-Duitse Nationale Volksarmee moest in 1968 meedoen aan het neerslaan van de Praagse Lente. En het was een beslissing uit het Kremlin om niet in te grijpen toen de Oost-Duitse oppositie in 1989 de straat opging en de Muur open ging.

Kohl en Gorbatsjov werden goede vrienden

Bij kanselier Helmut Kohl duurde het even voor hij het belang van goede relaties met de Sovjet-Unie inzag. De verhouding was jarenlang verziekt door zijn opmerking over de nieuwe stijl van Michail Gorbatsjov, die hij vergeleek met de talenten van Joseph Goebbels. Maar de twee werden goede vrienden, en Kohl kon Gorbatsjov bewegen in te stemmen met de Duitse eenwording. Ook voor die historische gebeurtenis was groen licht uit Moskou een voorwaarde.

Männerfreundschaft

Kohls opvolger Schröder regeerde net een jaar toen Vladimir Poetin op de laatste dag van 1999 president van Rusland werd. Ook Poetin en Schröder ontwikkelden een sterke persoonlijke band. Bovendien richtte Schröder zich sterk op economische belangen, hij zag veel perspectief in China en Rusland.

Mensenrechten speelden nauwelijks een rol, mannevriendschap des te meer, en Schröder verdedigt Poetin tot op heden. Hij hield er bovendien een goed betaalde

baan bij het Russische staatsbedrijf Gazprom aan over.

Merkel sprak meer over mensenrechten

Angela Merkel kon in haar eerste jaren als bondskanselier verder bouwen aan de goede betrekkingen met Poetin, ook al moet zij altijd lang wennen aan haar buitenlandse partners. Dat gold voor Obama en voor Sarkozy, en zeker ook voor Poetin. Maar ze sprak wel meer over mensenrechten dan Schröder. Met haar kennis van het Russisch en haar positie als machtigste politicus in de Europese Unie, leek Merkel geknipt om op voet van gelijkwaardigheid met Poetin om te gaan.

Maar de meningen over het Rusland-beleid liepen uiteen, vooral toen Merkel eind 2013 met de SPD ging regeren. Minister Frank-Walter Steinmeier (SPD) [pleitte voor meer begrip](#) en intensievere contacten. Hij vond Merkel te kritisch. Bij de opening van de Olympische Winterspelen in Sotsji begin 2014 bleven Merkel en bondspresident Gauck thuis, wat door sommigen werd opgevat als kritiek op de situatie rond de mensenrechten in Rusland. Gauck is nog steeds niet op bezoek geweest in Rusland. Na de Olympische Spelen liep de spanning rond Oekraïne hoog op, en werd de verhouding tussen Berlijn en Moskou nog slechter.

Vertrouwen

In maart 2014 annexeerde Poetin de Krim en steunde de opstandelingen in het oosten van Oekraïne. Van bezwaren uit Duitsland en andere westerse landen trok hij zich niets aan. Merkels vertrouwen bereikte een dieptepunt: na een van de tientallen telefoongesprekken met Poetin zou ze zich zelfs [hebben laten ontvallen](#) dat Poetin “in een andere wereld leeft” en het contact met de werkelijkheid kwijt is.

Zo komt ook Merkel weer in een afhankelijke rol terecht. Ze wil het gesprek gaande houden, zoals in de lange nacht in Minsk in februari, met de presidenten van Rusland, Oekraïne en Frankrijk. Ze zag daar de volgende ochtend een [“sprankje hoop”](#), maar of iedereen zich aan die afspraken houdt kan ze niet beïnvloeden. Duitsland is tegen het leveren van wapens aan Oekraïne, en een ruime meerderheid van de Duitsers is tegen militaire betrokkenheid bij het conflict. Poetin heeft veel meer invloed.

Er rest weinig anders dan blijven praten, [economische samenwerking aanbieden](#) en hopen dat Poetin toch niet helemaal het contact met de werkelijkheid kwijt is geraakt. Territorium, grenzen en militaire opties zijn categorieën waarvan de Duitse politiek graag definitief afscheid had willen nemen. Maar voor een economische grootmacht, en voor de ambities die

Duitsland heeft om een grotere rol op het wereldtoneel te spelen, is de relatie met Rusland een pijnlijke herinnering dat Duitsland nog lang geen antwoord heeft op de vraagstukken van harde machtspolitiek.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/10638/rusland-duitslands-moeilijkste-relatie>